

פרשת נח

פרשות בראשית- נח משתרעות על פרק הזמן ההיסטורי הגדול ביותר בתורה- 2,000 שנה. רק לצורך ההשוואה נאמר שמפרשת לך-לך ועד סוף התורה ישנו תיאור של רק כמה מאות שנים. יש נטייה לחשוב שב-2,000 שנות התווה הייתה תרבות מאד פרימיטיבית ומשעממת, אך אין זה נכון. אלפיים שנים אלו שקקו חיים, ובהן התפתח עולם ומלואו. "ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צילה ותלד עדה את יבל הוא היה אבי יושב אוהל ומקנה ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תופש כינור ועוגב וצילה גם היא ילדה את תובל קין לוטש כל חורש נחושת וברזל ואחות תובל קין נעמה" (בראשית פרק ד', פסוקים י"ט-כ"ב).

ניתן לראות מפסוקים אלו את ההתפתחות האדירה בכל בתחומים: בשנים אלו מתפתחת כלכלת העולם (אבי יושב אוהל ומקנה), מתפתחת לה גם המוסיקה (תופס כינור ועוגב), ותעשיית הברזל והנחושת. **מדוע אם הייתה כזו התפתחות אדירה נקראות שנים אלו שנות תוהו?** תוהו הינו ביטוי לחוסר משמעות. ייתכן עולם מאד מפותח בשירה, כלכלה, בתעשייה ובטכנולוגיה על, אך הוא זורם ללא משמעות.

בשנות התווה התפתחו 2 שושלות בעולם:

שושלת קין:

"**יוצא קין מלפני ה'**... וידע קין את אשתו ותהר ותלד את חנוך... ויולד לחנוך את **עירד** ועירד ילד את **מחויאל** ומחויאל ילד את **מתושאל** ומתושאל ילד את למך" (ד', ט"ז-י"ח)- ניתן לשים לב בפסוקים שמעבר הדורות בשושלת קין, מתואר במהירות ואין בו תיאור כפי שמופיע בשושלת האחרת של ספר בראשית.

מהיכן יצא קין? חז"ל מלמדים אותנו שיצא ממשפט אצל הקב"ה לאחר שרצח את הבל אחיו ונידון להיות נע ונד. מטרת העונש הייתה ללמד את קין לקח ולפגוע בהרגשת האדנות שהייתה לו שגרמה לו לרצוח את אחיו. השמות המופיעים בפסוק יכולים להעיד על תגובתו של קין לעונש שהשפיע על רוח השושלת. קין לא כל כך אהב את העונש שקיבל. במקום שיפנים את המסר שהוא בסה"כ נע ונד בעולם ושעליו לתקן את מעשיו, קין בוחר להתנגד לעונש ולמעניש. חנוך, בנו של קין שקולט את המסר, מסרב להיות נע ונד, וקורא לבנו עירד = עיר + עד (קביעות). נכדו של קין (עירד), מתרחק יותר ומחליט לקרוא לבנו מחויאל = למחות את האל ולהעלימו. נינו של קין (מחויאל), מתרחק עוד יותר וקורא לבנו מתושאל = לא רק מחיית האל אלא גם איסור לשאול שאלות על מציאות האל (מתושאל = מת + שאל + אל).

סופה של שושלת זו נקטעת במות קין ע"י הנין של הנין שלו- למך. "ויאמר למך לנשיו... כי איש הרגתי לפצעי... כי שבעתיים יוקם קין ולמך שבעים ושבעה" (ד', כ"ג-כ"ד). רק **נעמה**, אחות תובל קין -שלא היו לה תארים מיוחדים, התחברה אל בני נח והולידה ממנו עולם ומלואו.

שושלת שת:

השושלת המקבילה לשושלת קין יצאה מאחיו של קין (שת) שנולד לאחר רצח הבל. "וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו **שת**... ולשת גם הוא יולד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרוא בשם ה'" (ד', כ"ה-כ"ו). ר' יצחק שמואל רג"ו, מגדולי רבני איטליה (1784-1855), מסביר בחיבורו על התורה שנקרא "ביאור ישר" (יש"ר=ראשי תיבות של יצחק שמואל רג"ו), ששת בנו של אדם הראשון, ידע והכיר ממקור ראשון את המציאות של החיים בגן עדן לפני שאביו חטא וגורש מהגן. שת ראה והבין את "המכה האנושה" ואת ההפסד הגדול שנגרם לאדם לאחר שחטא וגורש מגן עדן, ולכן החליט לקרא לבנו אנוש שיזכור את המכה האנושה שאדם הראשון ספג כשגורש מגן עדן, כדי שלא יגבה ליבו ושלא יחטא שוב לקב"ה. הוא מחליט לקרא לבנו אנוש כדי שיהיה קצת יותר "אנוש" ופחות בעל גאוה- שיתכופף קצת. לעומת תגובתו של קין בעל הגאוה שבחר להתכחש לעונש ולמעניש, שת הפנים את המסר של עונשו של אדם הראשון, וניסה לתקן את החטא בהתאם, ולכן קרא לבנו אנוש. התוצאה המתבקשת לא אחרה לבוא "אז הוחל לקרוא בשם ה'"- התחילו לקרא בשם ה' ולהלל שמו.

לא תמיד שמים לב בקריאת השושלות לשמות המוזכרים בכל שושלת, אך אם נשים לב, לנכד של אנוש קוראים "מהלאל". איזה הבדל משמעותי ותהומי בין השמות "מחויאל"/"מתושאל" השייכים לשושלת קין, לשם "מהלאל" השייך לשושלת שת שניסה לתקן את עולם התוהו! משושלת שת יצא נח שהצליח לעמוד במסירות נפש במבחן הקשה של התיבה ובזכות זה להינצל עם משפחתו משואת המבול הגדולה, ועל ידי כך להמשיך את קיום המין האנושי.

מדוע צאצאי אדם הראשון נקראו דווקא על שם אנוש? ("בני אנוש", "אנושות") ולא על שם בני קין, שת או בני/צאצאים אחרים? אנו נקראים בני אנוש כדי שנוכור את המכה האנושה שאדם הראשון ספג כשליבו גבה מול בורא העולם, ונדע להיות קצת יותר "אנושים" ופחות בעלי גאווה.

החטאים הראשונים

מהם החטאים הראשונים המופיעים בתורה? החטאים הראשונים בתורה המופיעים בפרשיות בראשית ונח הם: חטא עץ הדעת, חטאו של קין, דור המבול ודור הפלגה. מדוע נכתבו? מה ניתן ללמוד מהם? מדוע נכתבו דווקא בראשית התורה? חטא עץ הדעת בא ללמד אותנו מה קורה כאשר איננו זוכרים מי בעל הבית כאן ומי ברא את העולם. הקב"ה ברא אדם ושם אותו בגן עדן, המלאכים נסכו יין וצלו בשר לכבודו. למעט עץ הדעת, מכל עצי הגן האדם יכל להינות, וזאת כדי שיזכור מי ברא אותו. לאחר שחטא האדם וחשב לעצמו שהוא "בעל הבית", גורש מגן עדן והפסיד את כל הטוב שתוכן לו.

3 החטאים האחרים באים ללמד אותנו שיש 3 חטאים חמורים ביותר שהעולם לא יכול לסבול והם מוציאים את האדם מהעולם. 3 חטאים אלו הם: "הקנאה, התאוה והכבוד".

קנאה- החטא של קין עניינו קנאה. קין קנא בהבל אחיו כשהקב"ה קיבל את מנחתו, בעוד שאת המנחה שלו לא קיבל, ורצח את הבל.

תאוה- חטא דור המבול, עניינו תאוה. תחילת החטא הייתה בהסתכלויות אסורות. בני האלוקים רואים את בנות האדם "כי טובות הנה" ומשחיתים דרכם.

כבוד- חטא דור הפלגה עניינו גאווה וכבוד. בני דור הפלגה אמרו "הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמיים ונעשה לנו שם" – הם לא ביקשו לתת שם לעיר אלא שהעיר עם כל יושביה תיתן להם שם. הם רצו להפוך עצמם לאלוקים.

בחטאים אלו המתוארים בתחילת התורה, התורה מלמדת אותנו אורחות חיים, איזה חטאים העולם לא יכול לסבול ולמה הם גורמים, כדי שנשים לב ונתרחק מהם.

"דור המבול ודור הפלגה"

שני אירועים מרכזיים מתרחשים בפרשתנו. בחלקה הראשון של הפרשה, מופיע המבול שהתרחש לאחר ש"השחית כל בשר את דרכו על הארץ" ובחלק האחרון מופיע סיפור מגדל בבל והתפצלות העולם לאומות ולשפות. **האם יש קשר בין 2 האירועים המתוארים בפרשת נח?**

דור המבול

"ויהי המבול ארבעים יום על הארץ" (בראשית ז', י"ז)- **מה בדיוק קרה? מה הסיבות שגרמו למי המבול להכחיד את כל החי: האדם הבהמה החיה והעוף? התורה מספרת לנו על חטאי האדם ומחשבותיו הרעות שהיו הגורמים הישירים לשואת המבול: "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות ליבו רק רע כל היום... ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי... מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי ניחמתי כי עשיתים" (בראשית ו', ה'ז')**

במה חטאו דור המבול? במה קלקלו והחריבו את העולם?

"ויראו בני האלוקים את בנות האדם כי טובות הנה וייקחו להם נשים מכל אשר בחרו" (בראשית ו', ב')

"וירא אלוקים את הארץ והנה נשחיתה כל בשר את דרכו על הארץ" (בראשית ו', י"ב)

הפסוקים מתארים לנו את השלבים הראשונים של ההידרדרות המוסרית. החלה להתפתח פילוסופיה חיים המושתתת על הערך "בא ליי" כערך עליון ללא גבולות. סיפוק היצר היה הערך הקובע. אם אני "יפה", "גדול", "בן האלוקים", אזי זכותי הטבעית לכפות את רצוני על נשים ככל שארצה.

"ויראו בני האלוקים את בנות האדם כי טובות הנה וייקחו להם נשים מכל אשר בחרו" - **היכן הבעל? מה עם התא המשפחתי שנהרס?** זו הייתה ההתחלה של תרבות "סיפוק היצר" שלא היו לה גבולות. הכל היה מותר ולאט לאט המצב רק הלך והחמיר. דחפים טבעיים שסלדו מהם בתחילה כמו נישואי זכרים, נישואים עם בהמות וכו', כבר לא נראו כל כך דוחים והפכו לנורמה. התפתח מוסר שטען שצריך לספק את כל הצרכים של האדם בלי להציב מחסומים. החזקים והיפים הרגו, חמסו, גזלו ודיכאו את המכוערים החלשים, הכל היה מותר, עד כי "השחית כל בשר את דרכו על הארץ" כדברי הפסוק. נח מצטווה לנסות ולהחזיר את העולם למציאות של לפני ההידרדרות המוסרית והשחיתות שנוצרה. נח בונה את התיבה במשך 120 שנים. **מדוע הקב"ה לא יצר תיבה ביום אחד? מדוע בניית התיבה ארכה כל כך הרבה שנים?** חז"ל מלמדים אותנו שהמטרה הייתה שכולם יתעניינו וישאלו לשם מה התיבה, ואז נח יסביר שעומד לרדת מבול שימחה את כל הדור אם לא יתקנו את מעשיהם. כך במשך 120 שנים ראו בני דורו של נח את בניית התיבה, לעגו לו ורצו להרגו במקום לנצל את ההזדמנות לתקן את מעשיהם.

מדוע בחר ה' להציל את נח ומשפחתו דווקא ע"י תיבה? האם אין דרכי הצלה נוספות? הרי הקב"ה יכול היה להצילם בלי תיבה בדרכים פשוטות יותר לדוג' ע"י אי בים (בלי דאגות) שאליו לא יגיע המבול וישאר יבש? מסתבר שתיבת נח, כלל לא הייתה תיבת הצלה כיוון שבאמת ניתן היה להציל את נח ומשפחתו בדרכים נוספות. תיבת נח הייתה תיבת מבחן. אלו שהיו בתיבה היו צריכים להוכיח במעשיהם שהם ראויים להצלה. חז"ל מלמדים אותנו שהתיבה קלטה רק את מי ששמר על הנאמנות הבסיסית בין מין למינו. מי שהיה בתיבה היה צריך להוכיח ויתור הדדי, נאמנות לבן זוג, נתינה ומעשי חסד אחד עם השני. רק מי שהוכיח שיש לו מידות אלו ראוי היה להצלה. נח ומשפחתו הפגינו מסירות נפש ועמדו במבחן הקשה של התיבה. הם השרידים היחידים שנצלו משואת המבול הגדולה. "יוצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו איתו, כל החיה, כל הרמש וכל העוף, כל רומש על הארץ למשפחותיהם יצאו מן התיבה". (ח', י"ח-י"ט). נח ומשפחתו יוצאים מן התיבה משפחות, משפחות בסדר מופתי, ככתוב בפסוק. עולם ערבוב המינים נמחה.

נח עושה 2 פעולות לאחר היציאה מן התיבה שעל ידיהן הוא מנסה להחזיר את העולם למצב ההתחלתי של גן עדן:

1. נח חש צורך להודות למי שהצילו, ובאופן ספונטני לחלוטין, בלי שנצטווה על כך, מקריב קרבן. פעולה ספונטנית זו של נח גוררת אחריה את הבטחת ה' שלא יבוא יותר מבול לעולם.
 2. "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך האהל" (ט', כ"א-כ"ב). נח נטע כרם (כפי שראינו בפרשה הקודמת לפי אחת הדעות עץ הדעת היה גפן!).
- מיד בצאתו מן התיבה נמשך נח אל הכרם ואל היין ובכך מעד כבר בצעד הראשון. במקום שיניח את הבסיס לאנושות חדשה- ערכית ומוסרית יותר כמצופה ממנו, נכשל כבר בפעולתו הראשונה.
- שלושת בניו של נח: שם חם ויפת, ראו את אביהם השיכור וכל אחד הגיב בצורה שונה.
- חם, פרק את "חומו", זלזל ובו לאביו "וירא חם את ערוות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ (ט', כ"ב). לחם לא הייתה כל יראת כבוד כלפי אביו. אביו היה מוטל לפניו בשכרותו ובקלונו ומה שעניין את חם זה ערוותו של אביו.
- הבית האידיאלי של נח אשתו ובניו מתפרק ונהרס. **ובגלל מה?** שוב בגלל אותה הסיבה שבגינה ירד המבול- ערוה ושחיתות חברתית. לפי חז"ל חם וכנען (בנו של חם) בקשו לסרס את נח כדי שלא יוליד יותר בנים!
- כשנח מתפכח משכרותו, הוא מקלל את חם וקובע ש"ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו" (ט', כ"ה). חם מייצג את החושניות והיצריות הרגעית הארורה, כיוון שאין לה גבולות, והתיקון של חם זה בריסון היצריות ע"י כך שיהיה עבד נצחי לאחיו. לעומת חם, שם ויפת נהגו באופן שונה. הם נהגו ביראת כבוד כלפי אביהם. אין הם מסתכלים על ערוותו, ואף מכסים אותה. "ויקח שם ויפת את השמלה... ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית וערוות אביהם לא ראו" (ט', כ"ג). ריסונם העצמי מזכה אותם בברכת נח "ויאמר ברוך ה' אלוקי שם... יפת אלוקים ליפת וישכון באהלי שם" (ט', כ"ו-כ"ז). במציאות ההיסטורית, יפת זוהי יוון ושם זהו עם ישראל. בני נח מתפצלים לאומות אומות, ומתחילות להיווצר ממלכות בעולם.

דור הפלגה - מגדל בבל

"ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים... ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם... ויאמר ה'... ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, הבה נרדה ונבלה את שפתם... ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ..." (י"א, א-ט). מגדל בבל הינו ניסיון אידיאולוגי ראשון לאחדות בינלאומית. הכל כל כך הפוך מהמצב הקודם של הגזל והחמס, שהיו בדור המבול. מעתה איש מדבר אל רעהו ולכולם שפה אחת- בלי מלחמה. **דווקא נשמע טוב, מה רע בכך? מה רע**

ברצון תמים של אנשים ליצור שוויון בין אנשים ועמים? מה היה החטא של דור הפלגה?

החטא הגדול של מנהיגי דור הפלגה היה שהם השתמשו ברעיונות השוויון והאחדות כדי ששםם וכבודם יהיה גדול בארץ. הם רצו שכולם יסגדו להם במקום למי שבאמת ברא שמים וארץ. אנשי דור הפלגה השתמשו באחדותם כדי למרוד במי שברא את העולם וזה היה חטאם.

"הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמיים ונעשה לנו שם" – הם לא ביקשו לתת שם לעיר אלא שהעיר עם כל יושביה תיתן להם שם. הם רצו להפוך עצמם לאלוקים. חז"ל מספרים לנו על דור הפלגה שאם נפל אדם מהמגדל ומת לא היו שמים לב אליו, אך אם נפלה לבנה היו יושבים ובוכים. באידיאולוגיה המעוותת שמנהיגי דור הפלגה יצרו, האדם הפך לאמצעי והלבנה למטרה.

למרות המציאות המעוותת שדור הפלגה יצר, אנו רואים שדור הפלגה לא נכחד כמו דור המבול, ללמדנו עד כמה חשוב ערך האחדות. הפרשה שהתחילה בסיפור דור המבול שהחטא שהכי אפיין אותו היה חוסר הנאמנות בין מין למינו, מסתיימת בדור הפלגה המתרחק מבורא עולם, ללמדך שמי שאינו יודע לשמור על הנאמנות הבסיסית עם בן זוגו, סופו שיבגוד גם בנאמנותו לבורא עולם.

שבת שלום וחודש טוב,